

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศึกษานิเทศก์และมุลึกภาพ
จึงนำเสนอความสำคัญต่อไปนี้

คุณสมบัติของศึกษานิเทศก์

บทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์

ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

ความหมาย

จุดมุ่งหมาย

หลักการ

กระบวนการ

วิธีการหรือกิจกรรม

ทักษะและเทคนิคที่จำเป็นในการนิเทศการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับมุลึกภาพ

ความหมาย

ความสำคัญของมุลึกภาพต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์

ทฤษฎีมุลึกภาพ

ทฤษฎีมุลึกภาพของควาร์ล จุง

การวิคมุลึกภาพ

แบบสำรวจตัวเอง (Preference Survey)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณสมบัติของศึกษานิเทศก์

สงัด อุทรานันท์ (๒๕๒๙ : ๔๓ - ๔๕) กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นี้เทศ โดยพิจารณาจากคุณลักษณะของผู้บริหาร ครู และศึกษานิเทศก์ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะในแง่ของศึกษานิเทศก์ดังนี้คือ

...

๒. คุณลักษณะของศึกษานิเทศก์

๒.๑ ด้านลักษณะส่วนตัว ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นศึกษานิเทศก์ควรจะเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมั่นใจในตัวเอง มีความอดทน อดทนอดหยิ่ง อดทนอดไว เป็นคนเปิดเผย ไม่เย่อหยิ่ง และมีมนุษยสัมพันธ์

๒.๒ ด้านความรู้ความสามารถ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์ควรเป็นผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีเทคนิคในการพูด มีความสามารถในการสาธิตการสอน และมีความสามารถทางด้านการประเมินและการวิจัย

๒.๓ ด้านการแสดงออกทางพฤติกรรม ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์ควรมีความเป็นประชาธิปไตย มีความยุติธรรม มีคุณธรรม ประพฤติดี รู้จักประมาณตน มองโลกในแง่ดี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักยกย่องชมเชยผู้ที่ทำดี

๒.๔ ด้านความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ผู้ที่เป็นศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นคนตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความตั้งใจในการทำงาน

...

ซารี มณีศรี (๒๕๒๙ : ๓๐ - ๓๓) แบ่งคุณสมบัติของศึกษานิเทศก์ออกเป็น

๒ ลักษณะคือ

๑. คุณสมบัติด้านบุคลิกลักษณะ (Personal Characteristics)
๒. คุณสมบัติด้านวิชาชีพ (Professional Characteristics)

คุณสมบัติค่านิยมลักษณะ สรุปได้ดังนี้

๑. ต้องสร้างความสำเร็จเชื่อถือให้เกิดขึ้น ใช้พระคุณด้านวิชาการมากกว่าการใช้อำนาจ
๒. เห็นอกเห็นใจคนอื่น เข้าใจ ขอมรับผู้อื่น เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานร่วมกัน
๓. มีความกระตือรือร้น ใฝ่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ตลอดเวลา
๔. มองโลกในแง่ดี เชื่อมั่นในตนเอง กล้าเผชิญความยากลำบาก
๕. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสวงหาสิ่งใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาครูให้มี

ศักยภาพ (Potentiality)

๖. มีอารมณ์ขัน แต่ต้องแสดงออกให้ถูกกาลเทศะ
๗. มีสุขภาพดี จิตใจแจ่มใส
๘. สามารถประเมินค่าให้สัมพันธ์กับจุดหมายของการศึกษาและแนวทางในการทำงาน
๙. มีความจริงใจ (Sincerity) เปิดเผยตรงไปตรงมา
๑๐. เป็นพหุสัจจะ มีสติปัญญา รับการฝึกหัดที่ดี มีประสบการณ์เพียงพอที่จะแนะนำครูได้ เพราะครูย่อมมองศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้แนะนำแนะ

คุณสมบัติด้านวิชาชีพ สรุปได้ดังนี้

๑. ต้องมีความรู้พื้นฐานกว้างขวาง การศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปจะทำให้ศึกษานิเทศก์เป็นผู้มีใจกว้างขวาง จะเป็นพื้นฐานสร้างความเข้าใจ สื่อความหมายติดต่อกับคนอื่นได้

๒. มีวิชาเฉพาะ (Professional Education)

๓. มีทักษะในการสอน
๔. เข้าใจบทบาทขบวนการศึกษา
๕. มีความรู้เกี่ยวกับวัสดุการสอนและวิธีสอน
๖. มีความสามารถในการวัดผล
๗. กระทบถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ
๘. มีประสิทธิภาพในการทดลองและการวิจัย
๙. มีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตัวเองเสมอ

นอกจากนี้ยังอธิบายคุณลักษณะของศึกษานิเทศก์ว่า "หูโต ตาแหลม ปากเล็ก" ซึ่งหมายความว่าศึกษานิเทศก์ควรเป็นพหูสูต คือฟังมาก มองการณ์ไกลด้วยสายตาที่แหลมคม และพูดเฉพาะในส่วนที่เกิดประโยชน์เท่านั้น

ยุทิน พิพิธกุล (๒๕๒๒ : ๓ - ๔) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติค่านิยมบุคลิกลักษณะของผู้นิเทศไว้ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี
๒. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
๓. มีความรับผิดชอบ
๔. มีอารมณ์ขัน อารมณ์มั่นคง
๕. ทำงานมีระเบียบ มีความคิดสร้างสรรค์
๖. เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว
๗. มีวาทศิลป์ รื่นเริงเสมอ
๘. กิริยามารยาทมีนวล อ่อนน้อมถ่อมตน
๙. เป็นนักประชาธิปไตย
๑๐. มีมนุษยสัมพันธ์
๑๑. เป็นผู้นำที่ดี
๑๒. สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ดี
๑๓. ขวนขวายหาความรู้ใหม่เสมอ

ทั้งสามท่านให้ความสำคัญต่อคุณสมบัติค่านิยมบุคลิกลักษณะของศึกษานิเทศก์อย่างมาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา ซึ่งต้องพบปะ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับการนิเทศโดยหน้าที่ ชักนำให้ครูเกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน นอกจากนี้ผู้ที่จะเป็นศึกษานิเทศก์จะต้องมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่บังเกิดผลดีและบรรลุจุดมุ่งหมาย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๔ : ง - จ) จึงได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งของศึกษานิเทศก์ในสังกัดไว้ดังนี้

ข้อ ๖. ศึกษาวิเคราะห์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งตามที่ ก.ค. กำหนด และมีคุณสมบัติอื่นดังต่อไปนี้

ก. มีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการการประถมศึกษา
กฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู กฎหมาย
ว่าด้วยครู กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอื่นที่ใช้ในการปฏิบัติงาน และระบบการปฏิบัติ
งานของศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ข. มีความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ตามหลักสูตรประถมศึกษา
แห่งชาติ หรืองานที่จะต้องรับผิดชอบ

ค. มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแผนการศึกษาแห่งชาติ แผน
พัฒนาการศึกษามัธยมศึกษา

ง. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันในด้านการเมือง
การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งของประเทศไทย

จ. มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน และทำงานร่วมกับ
ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ฉ. มีบุคลิกลักษณะดี เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการและการ
บริหารการศึกษาได้

ช. มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ครูได้

ซ. มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการนิเทศการศึกษาและเจตคติที่ดี
ต่องานนิเทศการศึกษา

ฌ. มีความสามารถในการทำแผน ควบคุม ตรวจสอบ ให้คำ
ปรึกษาแนะนำ และเสนอแนะวิธีการแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ

บทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์

บทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอมีงานหลักคือ งาน
นิเทศการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นความหวังใหม่ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติ ในการนิเทศ แนะนำ ช่วยเหลือ ส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียน และกลุ่มโรงเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ อีกทั้งยังต้องจัดทำแผนพัฒนาการประถมศึกษาอำเภอ และทำงาน ด้านวิชาการอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอจึงมีบทบาท และหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๔ ดังนี้

๑. ร่วมวางแผนและดำเนินการนิเทศ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง และติดตามผลการปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน ให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการและงานโครงการ สนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนเป็นพิเศษในเรื่อง อนามัยโรงเรียน สุขศึกษาสายการศึกษา ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กีฬา จริยธรรม วัฒนธรรม และอื่น ๆ

๒. เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการตามความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน

๓. ส่งเสริมให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนนิเทศการศึกษาได้

๔. ส่งเสริมการทดลอง ค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา

๕. รวบรวมข้อมูลและสถิติทางการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอให้เป็นปัจจุบัน

๖. วางแผนพัฒนาการศึกษาของอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

๗. ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และจังหวัด

๘. ร่วมมือในงานวิจัยและส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ในโรงเรียน

๙. เสนอแนะการจัดตั้งงบประมาณ และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

๑๐. ศึกษาเพื่อเสนอแนะการจัดตั้ง รวม หรือเลิกกลุ่มโรงเรียนภายในอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

๑๑. ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

๑๒. ปฏิบัติงานโครงการพิเศษ

๑๓. ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าการประถมศึกษา

อำเภอ

บทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์มีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของศึกษานิเทศก์หรือไม่ เมื่อพิจารณาบทบาทและหน้าที่แต่ละข้อจะเห็นว่าศึกษานิเทศก์ต้องแสดงบทบาทความหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกับครูผู้สอนและบุคลากรอื่น ๆ ไม่เฉพาะแต่การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนเท่านั้น ยังรวมไปถึงงานในหน้าที่อื่น ๆ เช่น การทำงานวิจัย การวางแผนพัฒนาการศึกษา เป็นต้น จุดนี้เองที่ทำให้มองเห็นอย่างชัดเจนว่าศึกษานิเทศก์จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไร จะแสดงพฤติกรรมการนิเทศในลักษณะใด ส่วนหนึ่งย่อมมาจากแบบฉบับของบุคลิกภาพของเขานั้นเอง

บทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

ก. ฝ่ายนิเทศการศึกษา

๑. ส่งเสริมการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดให้เป็นไปตามมาตรฐาน โดยศึกษาผลการประเมินมาตรฐานโรงเรียนครั้งสุดท้าย เพื่อหาทางปรับปรุงมาตรฐานร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

๒. จัดทำเครื่องมือวัดผลและพัฒนาเกี่ยวกับการประเมินผล ข้อทดสอบมาตรฐานของจังหวัด และจัดทำคลังข้อสอบ แจงรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องมือวัดผลประเมินผล ข้อทดสอบ แจงกำหนดเวลาที่จะออกไปประเมินและทดสอบ เพื่อให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอแจ้งโรงเรียนทราบล่วงหน้า

๓. สนับสนุนงานวิชาการให้แก่โรงเรียนในสังกัด เช่น ประชาสัมพันธ์ให้ทราบเกี่ยวกับบริการห้องสมุด แจงกำหนดจัดนิทรรศการหรือการสาธิตการเรียนให้แก่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ กลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนทราบ

๔. วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา าระดับประถมศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการทดลองและค้นคว้าระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ โดยประสานงานวิจัยกับศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แจงกำหนดเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เพื่อแจ้งให้โรงเรียนทราบ

๕. ร่วมกับหน่วยราชการอื่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อส่งเสริมการศึกษา ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด จริยธรรมและวัฒนธรรม

๖. ปฏิบัติงานวิชาการอื่นที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด

ข. ฝ่ายแผนพัฒนา

๑. จัดทำนโยบายการดำเนินงานและแผนพัฒนาการประถมศึกษาจังหวัด โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๑.๑ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจารณาโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
- ๑.๒ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประเมินผลการปฏิบัติงานของปีที่แล้ว และสรุปเป็นนโยบายการดำเนินงานเข้าที่ประชุม
- ๑.๓ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด อำเภอ/กิ่งอำเภอ ประชุมประสานแผน
- ๑.๔ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเสนอร่างนโยบายการดำเนินงานและแผนพัฒนาการประถมศึกษาจังหวัดต่อคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด
- ๑.๕ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดรับมติจากที่ประชุมคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดมาปรับปรุงร่างนโยบายการดำเนินงานและแผนพัฒนาการประถมศึกษาจังหวัด แล้วจัดส่งให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอดำเนินการต่อไป

๒. จัดทำงบประมาณเพื่อการประถมศึกษาจังหวัด โดยเสนอร่างงบประมาณต่อที่ประชุมคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด แล้วเสนองบประมาณให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติประชุมพิจารณาจัดสรรงบประมาณที่ได้จัดสรรมาให้ เพื่อปรับแผนพัฒนาการประถมศึกษาจังหวัดให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับ แจ้งงบประมาณให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอทราบและดำเนินการ ติดตามผล

การใช้งบประมาณของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

๓. ประสานงานการพัฒนาบุคลากรของจังหวัด ประชุมพิจารณาข้อเสนอ
เรื่องการพัฒนาบุคลากร ดำเนินการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ไ้
รับการพัฒนาแล้วที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

๔. จัดทำข้อมูลและสถิติทางการศึกษาของจังหวัด เพื่อเตรียมให้บริการแก่
ผู้เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลหาแนวโน้มในอนาคตในการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการ
ประถมศึกษาของจังหวัด

๕. ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้ง บริหาร รวม ปรับปรุง เลิกล้ม
โรงเรียนในสังกัด

๖. ประสานงานโครงการพิเศษ

๗. ปฏิบัติงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด (กปจ.)

๘. ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการการประถม
ศึกษาจังหวัด

ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

งานนิเทศการศึกษาเป็นหน้าที่โดยตรงของศึกษานิเทศก์ ดังนั้นศึกษานิเทศก์
ทุกคนจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา แต่การรู้
และเข้าใจเพียงทฤษฎีจะไม่มีเพียงพอสมควรใดเลยหากขาดการนำไปปฏิบัติ ศึกษานิเทศก์
จึงต้องสามารถปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ความ
รู้เหล่านั้นไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนา
คุณภาพการศึกษา

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีหลายความหมายตามทัศนะของนักการศึกษาแต่ละคน เช่น

Harris (๑๙๔๕ : ๑๐) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือการที่บุคลากร
ในโรงเรียนได้กระทำกับบุคคลหรือสิ่งอื่นใดเพื่อคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน

ของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าหมายทางการสอนของโรงเรียน
ซึ่ง Harris เน้นไปที่ผลของการคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานซึ่งทำให้บรรลุ
จุดหมายของการเรียนการสอน

Good (๑๙๗๓ : ๓๓๔) เน้นไปที่ความพยายามในการปรับปรุงการเรียน
การสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา โดยให้ความหมายว่า การนิเทศการ
ศึกษาคือความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคล
อื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงการสอน ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงาม
ทางวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุง
วัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุและเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอน
และช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา
ไว้ใกล้เคียงกัน เช่น Briggs and Justman , Adams and Dickey (อ้างถึง
ในวไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ มปป. ๑,- ๒) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นักการศึกษาไทยก็ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา
ไว้เหมือนกัน เช่น

สาย ภาณุรัตน์ (อ้างถึงในหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๑ : ๔๑)
ให้ความหมายว่าการนิเทศการศึกษาคือความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง ในอัน
ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และให้ก้าวหน้าเป็นปัจจุบันเสมอ

สงัด อุทรานันท์ (๒๕๒๔ : ๗) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาคือ
กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูง
สุดในการเรียนของนักเรียน

หน่วยงานที่รับผิดชอบการประเมินศึกษาโดยตรงคือสำนักงานคณะกรรมการการ
ประเมินศึกษาแห่งชาติให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาวา การนิเทศการศึกษา
หมายถึงกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลและปัญญาในการพัฒนาหลักสูตรและการ
เรียนการสอน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก้าวหน้าและเกิด
ประโยชน์สูงสุด

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตัวผู้เรียน โดยมีบุคคลากรคือครู ผู้บริหาร ผู้นิเทศ ผู้เกี่ยวข้อง และศึกษานิเทศก์เป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้การนิเทศการศึกษามรรลุผล

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๓ : ๖) ได้ตั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปของการนิเทศการศึกษาไว้ ๔ ประการดังนี้

๑. เพื่อการแก้ไข (Corrective) การนิเทศต้องมุ่งที่การแก้ไขข้อบกพร่อง ทั้งแต่ข้อบกพร่องเล็กน้อย ข้อบกพร่องพอประมาณ จนกระทั่งถึงข้อบกพร่องที่มีผลเสียหายและที่รุนแรง

๒. เพื่อการป้องกัน (Preventive) การนิเทศต้องมุ่งที่จะป้องกันมิให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหาร การใช้หลักสูตรและการเรียนการสอน หรือมุ่งลดปัญหาให้เหลือน้อยที่สุด โดยจะต้องมีการคาดคะเนว่าจะมีปัญหาค่าและความยุ่งยากอะไรอยู่ข้างหน้าแล้วรวมกันวางแผนป้องกัน

๓. เพื่อการก่อหรือสร้าง (Constructive) มุ่งให้รู้จักใช้วิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ สร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาใช่เอง เช่น วิสตุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ

๔. เพื่อการสร้างสรรค์ (Creative) มุ่งให้มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและหาสิ่งที่เหมาะสมมาใช้

เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทั่วไปดังกล่าวมาแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๓ : ๗) จึงกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะไว้ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน สำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารด้านวิชาการ เช่น การกำหนดทางเลือก สร้างสื่อและเครื่องมือการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

๒. เพื่อมุ่งใช้เหตุผลในการวินิจฉัยด้วยวิจารณญาณให้สามารถหาทางเลือก

ในการตัดสินใจได้เที่ยงตรงต่อปัญหา และแก้ปัญหาได้ผลดี

๓. เพื่อมุ่งให้ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และผู้รับการนิเทศมีความเชื่อมั่นศรัทธาว่าการติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและอิสระจะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน

๔. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดี การร่วมมือและประสานงานที่คืบหน้าทุกฝ่ายจะต้องทราบบทบาทและหน้าที่ของตน เพราะการร่วมมือนี้มีหลายระดับ

๕. เพื่อมุ่งให้ไต่สวนความต้องการของผู้รับการนิเทศ ซึ่งมีความต้องการต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจและการใช้หลักสูตรใหม่ การเปลี่ยนวิธีการสอนใหม่ ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่ต้องการทราบและนำมาใช้ เป็นต้น

๖. เพื่อมุ่งปลูกฝัง สร้างเสริมและรักษามนุษยสัมพันธ์อันดีภายในระบบงาน

๗. เพื่อมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า

หลักการนิเทศการศึกษา

Burton และ Brueckner (๑๙๖๔ : ๗๑ - ๗๒) ได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

๑. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา คือเป็นไปตามค่านิยม ความเป็นจริง ตามกฎเกณฑ์ ควรจะมีวิวัฒนาการทั้งทางด้านเครื่องมือและกลวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายและนโยบายที่แน่นอน

๒. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific) คือเป็นไปอย่างมีลำดับ เป็นระเบียบในกระบวนการทำงาน มีการรวบรวมและสรุปผลจากข้อมูลอย่างถูกต้องเชื่อถือได้

๓. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย (Democratic) คือเคารพในตัวบุคคล คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือและใช้อำนาจน้อยที่สุด

๔. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ (Creative) คือแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ส่งเสริมให้แสดงออก และพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงานให้มากที่สุด

Trethawa (อ้างถึงในหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ๒๕๒๑ : ๔๑ - ๔๔) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาวา

๑. การนิเทศการศึกษาคือปรัชญา (Supervision is Philosophic)

ก. การนิเทศการศึกษาเป็นการเสาะหาความจริง การนิเทศการศึกษาก้าวหน้าเคียงคู่ไปกับความเคลื่อนไหวรุดหน้าของการศึกษา การนิเทศการศึกษานี้ก้าวลึกล้ำเกินไปกว่าขอความที่แสดงถึงผลงาน (เช่น ชาวสาร เอกสาร และหนังสือ เป็นต้น) ทางค่านการศึกษา และจะต้องสืบเสาะเพื่อให้งังเกิดความเข้าใจในความเป็นอยู่ของสังคม อันเป็นต้นคอแห่งพัฒนาการและการทรงอยู่ของการศึกษา

ข. การนิเทศการศึกษาทำหน้าที่ประเมินผลวัตถุประสงค์ และสิ่งที่พึงประสงค์สืบเนื่องกันไม่ขาดสาย วัตถุประสงค์ก็คื สิ่งที่พึงประสงค์ก็คื ย่อมไม่มีอะไรวางไว้ตายตัวชนิดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงได้เลย การเปลี่ยนแปลงเค้าโครงของสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้นเองที่ทำให้ความนิยมในวัสดุเปลี่ยนคล้อยไปควย และพลอยให้การเพ่งเล็งในเรื่องคุณค่าเอียงคามาไป การทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์อันหนึ่งแล้วหาหยุดอยู่แค่นั้นไม่ แต่กลับนำไปสู่อันใหม่ค่อไปอีก หน้าที่ประการแรกของศึกษานิเทศก์ก็ค่อเป็นสื่อประสานความคิดความตางๆ อันมีอยู่ในตัวครูทั้งหลายในชั้นคั่นให้เข้าร่วมกลมกลืนกันได้ในชั้นปลาย

๒. การนิเทศการศึกษาคือความร่วมมือ (Supervision is Cooperative)

ก. งานของศึกษานิเทศก์ทั้งหลายแมจะต่างลึงก็คั่นก็คตาม ย่อมมีเข็มสู่จุดหมายปลายทางรวมกัน จุดหมายปลายทางนี้หมายถึงสิ่งที่ได้จากข้อประนีประนอมของความคิดเห็นที่คางจิตคางใจกันใเบ้องคั่น วิธีค่าเนนการของแต่ละคนที่จะไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นไม่จำเป็นจะคองเหมือนกันทุกคน และไม่จำเป็นจะคองเป็นที่สมฮารมขของทุก ๆ ทานควย ขอแต่เพียงวาศึกษานิเทศก์ทุกคนจงทุ่มค่นเขาปฏิบัติงานเพื่อหวังบรรลุผลอันเป็นจุดหมายปลายทางที่คกกลงกันไว้แล้วนั้นอย่างสุดแรงเหวียง

ข. ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานควบคู่กันกับครู เพื่อจะหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับถึงการสร้างสถานการณ์ เพื่อให้ครูระมัดระวังในข้อปัญหาของตนเองและมองหาผู้ที่ช่วยแก้ปัญหานั้นได้ช่วย ข้อนี้มีประโยชน์ในการที่จะช่วยขจัดความเป็นเผด็จการและความเป็นนายทรวจ (หากยังมีเหลืออยู่ในนิสัยคน) ให้เบาบางลงไป ครูคนใดคนหนึ่งที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นศึกษานิเทศก์ก็เพราะครูคนนั้นได้พิสูจน์สมรรถภาพของตนเองให้ประจักษ์มาแล้วว่าเป็นคนมีประโยชน์ อันเป็นคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำซึ่งได้มาจากเทพประสิทธิ์หรือเทพประทาน

๓. การนิเทศการศึกษาคืองานสร้างสรรค์ (Supervision is Creative)

ก. การนิเทศการศึกษาเป็นการค้นหาความสามารถพิเศษอันซ่อนแฝงอยู่ในตัวบุคคล การนิเทศการศึกษาเมื่อเข้าไปถึงผู้ใดก็จะดึงเอาสิ่งที่ดีในตัวผู้นั้นออกมาให้ปรากฏ จึงเป็นการเร่งศักยภาพ ความริเริ่ม พึ่งตนเองและการสื่อออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตน เป็นการส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จ และเป็นการปล่อยให้สิ่งที่ไม่สำเร็จผลผ่านไปด้วยใจอกัน ประการสุดท้ายก็ให้เป็นที่เข้าใจกันว่าทางที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามจุดหมายชั้นสุดท้ายนั้นมีด้วยกันหลายคอบหลายทาง

ข. การนิเทศการศึกษาสร้างสิ่งแวดล้อม เพราะการนิเทศการศึกษานั้นคือการค้นหาจุดสมดุลง่ายที่จะไต่ระหว่างพัฒนาการอย่างศิลปะของแต่ละบุคคลกับความท้าทายใหญ่หลวงของหมู่สังคมที่แต่ละคนได้ร่วมสร้างขึ้นไว้ การนิเทศการศึกษานี้จะมีส่วนประกอบต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุให้ครูปรากฏที่พอจะกลมกลืนเข้ามาหาวัตถุประสงค์ที่มนุษย์ต้องการได้ความความปรารถนา

๔. การนิเทศการศึกษาคือวิทยาศาสตร์ (Supervision is Scientific)

ก. การนิเทศการศึกษานำเอาวิธีวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ในกระบวนการศึกษาและในกระบวนการสอน การนิเทศการศึกษาส่งเสริมให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์และวิจารณ์อย่าง มองห้องเรียนปัจจุบันในแง่ที่ว่า เป็นแหล่งแรกแห่งการเริ่มต้นกระบวนการปรับปรุงให้ดีขึ้นทีละเล็กทีละน้อยอย่างไม่มีกำหนดหยุดยั้ง เพื่ออนุชนรุ่นต่อไปในอนาคตมองโรงเรียนคู่จตุรัสตามันที่ทรงอิทธิพลใหญ่ยิ่งที่สุดของโลก ในอันที่จะจัดสร้างให้สะอาดสวย ปรับปรุงกระบวนการความนึกคิดของมนุษย์ และมองการวัดผลเสมือนหนึ่ง

เครื่องปรุงแต่งส่วนลึกซึ่งของความคิด

ข. การปฏิบัติจนได้ผลสำเร็จตามจุดหมาย จะเป็นเครื่องพิสูจน์ตัวเอง ของการนิเทศการศึกษา ทั้งนี้การนิเทศการศึกษาจึงต้องพยายามปรับปรุงเครื่องวัดผล ให้มีคุณภาพเพื่อใช้วัดบุคคลและหมู่พวก ผลของการสอนการเรียนจะถูกนำมาประเมิน โดยใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับการประเมินผลการสอนของครู

ค. การนิเทศการศึกษานับสนุนการทดลอง ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมที่ ที่ถูกต้อง เป็นการช่วยปรุงแต่งกระบวนการทดลองแบบผิดเป็นครู แม้ว่าการทดลองจะ ปรากฏผลออกมาเป็นประการใดก็ตาม การนิเทศการศึกษายอมยอมรับนับถือเป็นหลัก ฐานอันมีคุณค่าเสมอ

๔. การนิเทศการศึกษายังให้เกิดผล (Supervision is Effective)

ก. การนิเทศการศึกษานี้ไร้อะไรจะช่วยจัดเตรียมหาความรู้สำหรับประกอบ การงานให้เป็นผลให้แก่ครู ซึ่งครูจะได้ใช้เป็นเครื่องมือในขณะที่ทำการสอนให้โดยลัดดี เช่น หลักสูตร ข้อทดสอบมาตรฐาน แบบเรียน อุปกรณ์การสอนและเครื่องใช้อื่น ๆ เพียงเท่านั้นก็หาไม่ได้ การนิเทศการศึกษายังได้ช่วยแสวงหาช่องทางที่จะปรับปรุงเครื่อง มือดังกล่าวแล้วให้นำสมัยอยู่เสมออีกด้วย

ข. การนิเทศการศึกษาทำหน้าที่เชื่อมโยงทฤษฎีและการปฏิบัติให้สัมพันธ์ กัน การนิเทศการศึกษาเข้าใจว่าสิ่งที่จะเป็นทฤษฎีได้นั้นย่อมต้องมีข้อเท็จจริงยืนยัน อยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นในการที่จะช่วยให้ครูเข้าใจทฤษฎีได้แจ่มแจ้งจำเป็นจะต้องช่วยให้ ครูได้ทดลองปฏิบัติจริง ๆ พร้อมกันไปด้วย ค้วยเหตุดังกล่าวนี้เองในการนิเทศทฤษฎี ให้บังเกิดผลจริง ๆ จึงจำต้องมีภาระหาทางปรุงแต่งระเบียบวิธีและการดำเนินงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สังค อุทรานันท์ (๒๕๒๔ : ๑๑ - ๑๔) ได้เสนอหลักการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

หลักการที่ ๑ การนิเทศการศึกษาคือ "กระบวนการ" ทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

หลักการที่ ๒ การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน

แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่าน "ตัวกลาง" คือครูและบุคลากรทางการศึกษา

หลักการที่ ๓ การนิเทศการศึกษา (ในประเทศไทย) เน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย

การนิเทศการศึกษาควรมีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ศึกษาพิเศษที่ไม่มีอำนาจที่จะบังคับครูว่าจะต้องทำอะไรที่ศึกษาพิเศษต้องการ แต่ครูผู้สอนจะค้นหาปัญหาด้วยตัวของเขาเอง โดยความร่วมมือของศึกษาพิเศษและแก้ปัญหาด้วยกระบวนการนิเทศทางวิทยาศาสตร์ เป็นระบบระเบียบ มีขั้นตอนที่ชัดเจน ผลที่ได้มีความน่าเชื่อถือสูง นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมศักยภาพของบุคคล เร่งเร้าให้เขามีความคิดริเริ่มในการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนโดยมุ่งที่คุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ

กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาในทัศนะของ Eye, Netzer and Krey (๑๙๓๑ : ๒๐๙, ๒๒๕, ๒๔๒, ๒๕๔, ๒๕๕) มีองค์ประกอบอยู่ ๔ องค์ประกอบคือ

๑. การชี้แนะและการควบคุม (Directing and Controlling) ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจทางบวกแก่ครู การชี้แนะคือการชี้แนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี การควบคุมเป็นการใช้วิธีการตรวจตราและวางแผนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ซึ่งต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

๒. การกระตุ้นและการริเริ่มสร้างสรรค์ (Stimulating and Initiating) การกระตุ้นหมายถึงการกระทำหรือการยุยงให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคลให้แสดงออกมา

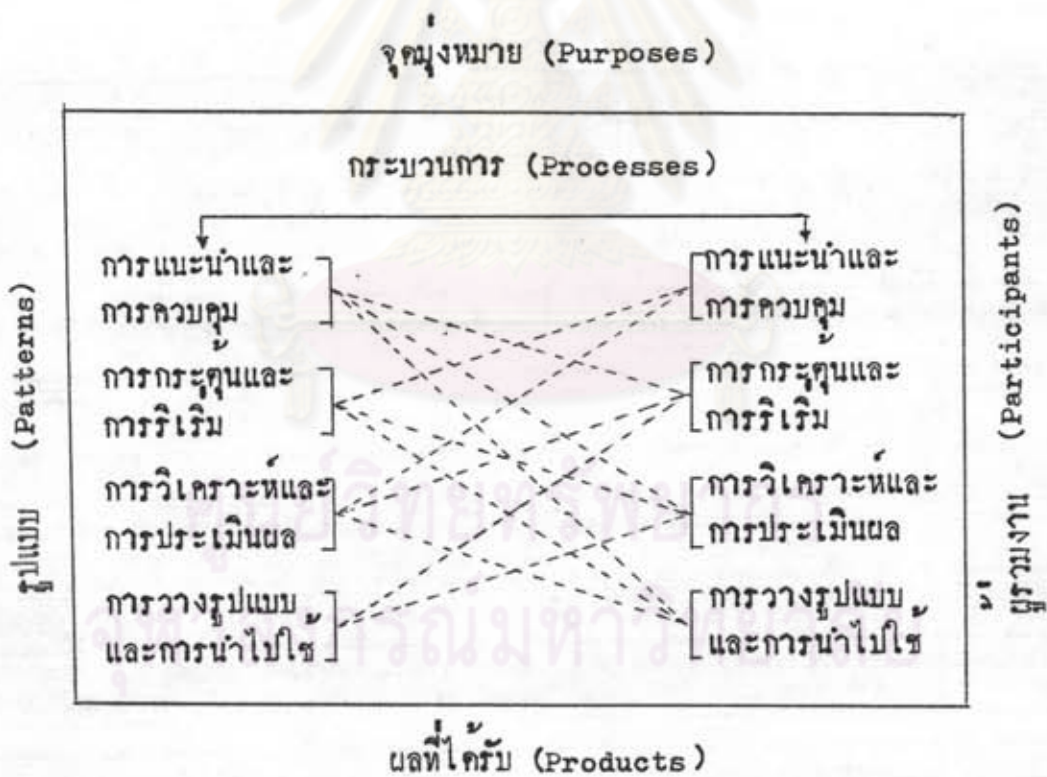
การริเริ่มสร้างสรรค์หมายถึงการกระทำหรือความคิดที่ก้าวหน้า นำไปสู่จุดมุ่งหมาย ซึ่งทั้งสองคำนี้ต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอ เพราะบุคคลถ้าได้รับการกระตุ้นที่ดีที่เหมาะสมก็ย่อมทำให้เกิดความคิด หรือการกระทำที่เป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ตามมาได้

๓. การวิเคราะห์และการประเมิน (Analizing and Appraising) ทั้งสองคำนี้เมื่อกล่าวรวมกันในกระบวนการนิเทศการศึกษามีความหมายถึงการวิเคราะห์การเรียนการสอนในส่วนสำคัญ และการประเมินจะเป็นการประมาณคุณภาพของโปรแกรม

การศึกษาของโรงเรียน

๔. การวางรูปแบบและการนำไปใช้ (Designing and Implementing)
 การวางรูปแบบการนิเทศเป็นงานในความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ กระบวนการนี้
 เกี่ยวเนื่องไปถึงการปรับปรุงรูปแบบซึ่งศึกษานิเทศก์ต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ
 ของโรงเรียน การนำไปใช้เป็นบทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่จะต้องติดตามผล
 โดยใช้กระบวนการนิเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

กระบวนการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมานี้เป็นหนึ่งใน ๕ P's ในการพัฒนา
 การนิเทศการศึกษาซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย (Purposes) รูปแบบ (Patterns)
 ผู้ร่วมงาน (Participants) กระบวนการ (Processes) และผลที่ได้รับ
 (Products) ทั้งหมดมีความสัมพันธ์กันดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมินี้แสดงถึงกระบวนการในการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน
 ทั้งหมด นับตั้งแต่รูปแบบ จุดมุ่งหมาย ผู้ร่วมงานและการผสมผสานกระบวนการ
 ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จึงจะทำให้ผลที่ได้รับคือการนิเทศการศึกษารับจุดมุ่งหมาย

สังคิ อุทรานันท์ (๒๕๒๕ : ๔๔) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษา
ที่มีชื่อเรียกว่า "PIDRE" ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย ประกอบด้วย
ควย ๕ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ขั้นที่ ๑ วางแผนการนิเทศ (Planning - P)
- ขั้นที่ ๒ ให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (Informing - I)
- ขั้นที่ ๓ ลงมือปฏิบัติงาน (Doing - D)
- ขั้นที่ ๔ สร้างเสริมกำลังใจ (Reinforcing - R)
- ขั้นที่ ๕ ประเมินผลการนิเทศ (Evaluating - E)

วิธีการนิเทศการศึกษา

วิธีการนิเทศการศึกษานี้อาจเรียกว่ากิจกรรมการนิเทศการศึกษามีมากมายหลายวิธี แต่ไม่อาจตัดสินได้ว่าวิธีใดดีที่สุด ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้จะเลือกใช้วิธีใด
กิจกรรมใดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพการณ์ของผู้รับการนิเทศและปัญหาของ
การเรียนการสอนที่ต้องการแก้ไข เพราะกิจกรรมหนึ่งอาจเหมาะสมกับสถานการณ์
หนึ่ง แต่ไม่สามารถใช้ได้อีกสถานการณ์หนึ่ง

Harris (๑๙๔๕ : ๗๒) เสนอกิจกรรมการนิเทศไว้ดังนี้

๑. การระดมสมอง (Brainstorming)
๒. การประชุม ๖ - ๖ (Buzz Session)
๓. คณะกรรมการ (Committee)
๔. การสาธิต (Demonstration)
๕. การทดลองปฏิบัติการ (Laboratory)
๖. การทดลองปฏิบัติจริง (Directed Practice)
๗. การอภิปราย (Discussion)
๘. การจัดนิทรรศการ (Exhibition)
๙. การจัดทัศนศึกษา (Field Trip)
๑๐. การนิเทศการสอนด้วยภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Film or T.V.)
๑๑. ประสบการณ์ตรง (Firsthand Experience)

๑๒. การเยียวยากลุ่ม (Therapy)
๑๓. สัมภาษณ์รูปแบบ (Structured Interview)
๑๔. การสัมภาษณ์เฉพาะจุด (Interview Focused)
๑๕. การสัมภาษณ์ทางอ้อม (Interview Non - Directive)
๑๖. การเยี่ยมชั้นเรียน (Inter - Visitation)
๑๗. การบรรยาย (Lecture)
๑๘. การประชุม (Meeting)
๑๙. การสังเกต (Observation)
๒๐. การอ่าน (Reading)
๒๑. การสังคม (Social)
๒๒. การบันทึกเสียง (Tape Recording)

หน่วยงานทางการศึกษาของไทยได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องกิจกรรมการนิเทศ การศึกษาของ Harris นี้มาเป็นกรอบในการกำหนดกิจกรรมการนิเทศ เช่น กรม สามัญศึกษา เป็นต้น สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติก็ได้ กำหนดวิธีการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียนเพื่อให้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา ในโรงเรียนประถมศึกษาดังนี้

๑. การประชุม
๒. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
๓. การศึกษาจากเอกสารหรือตำรา
๔. การให้คำปรึกษาหารือ
๕. การสนทนาทางวิชาการ
๖. การสาธิตการสอน
๗. การพาไปศึกษานอกสถานที่

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๔ : ๓๔)

กิจกรรมบางอย่างใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นรายบุคคล ในขณะที่บางกิจกรรม ใช้กับผู้รับการนิเทศทั้งกลุ่มได้ ดังนั้นการเลือกใช้กิจกรรมต้องคำนึงถึงขนาดของกลุ่ม และวัตถุประสงค์ในการนิเทศด้วย ในแผนภูมิต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงขนาดของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ในการนิเทศ และกิจกรรมที่เลือกใช้

วัตถุประสงค์	ขนาดของกลุ่ม			รายบุคคล และกลุ่ม
	รายบุคคล	เล็ก	ใหญ่	
การพัฒนาทักษะ (Skill Development)	การฝึก ปฏิบัติ	บทบาทสมมุติ	-	การบันทึก เสียง
การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transmission)	การอ่าน	การระดม สมอง	บรรยาย	ภาพยนตร์
การทำความเข้าใจให้ ดีขึ้น (Improved Understanding)	เยี่ยมชั้น เรียน	อภิปราย	การสาธิต	ทัศนศึกษา
การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Value of Attitude Changes)	สัมภาษณ์ ทางอ้อม	การเยียวยา	-	การเข้า สังคม

ทักษะและเทคนิคที่จำเป็นในการนิเทศการศึกษา

ทักษะที่ศึกษานิเทศก์พึงมี

ทักษะสำคัญที่ศึกษานิเทศก์ควรมีนั้น Kimball Wiles (อ้างถึงใน
วไลรัตน์ มุญสวัสดี มปป. ๓๑, ๕๕) แนะนำไว้ ๕ ประการคือ

๑. ทักษะความเป็นผู้นำ (Leadership)
๒. ทักษะในความสัมพันธ์มนุษย์สัมพันธ์ (Human Relation)
๓. ทักษะในเรื่องกระบวนการกลุ่ม (Group Process)
๔. ทักษะในเรื่องการบริหารงานบุคคล (Personnel administration)

๕. ทักษะในเรื่องการประเมินผล (Evaluation)

เทคนิคการนิเทศแบบคลินิก

เทคนิคการนิเทศแบบคลินิก

Cogan เป็นผู้ริเริ่มการนิเทศแบบคลินิก โดยอ้างจาก Webster is Third New International Dictionary ว่าเกี่ยวข้องกับหรือคำเป็นใน หรือเสมือนหนึ่งในคลินิก และ "เกี่ยวข้องกับหรืออาศัยการสังเกตโดยตรง เปรียบ ห่องเรียนเหมือนคลินิก" คำว่าอาศัยการสังเกตโดยตรง (dependence on direct observation) นั้นตรงกับความหมายของคำว่า "คลินิก" ในการ นิเทศแบบคลินิกมากที่สุด

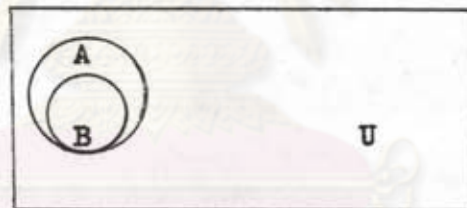
โคแกนยังได้ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกว่า "เป็นหลักเหตุผล และแนวปฏิบัติที่ออกแบบสำหรับการปรับปรุงสมรรถภาพการสอนของครูในชั้นเรียน" การดำเนินการนิเทศแบบคลินิกอาศัยข้อมูลส่วนใหญ่จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน ชั้นเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นและสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับผู้นิเทศจะเป็น พื้นฐานสำคัญของโปรแกรม วิธีดำเนินการและยุทธวิธีนั้นได้ออกแบบไว้เพื่อปรับปรุง ประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน โดยการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครูใน ชั้นเรียน (โคแกนอ้างถึงในนิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๔ : ๒๑ - ๒๒)

นิพนธ์ ไทยพานิช (๒๕๒๔ : ๒๔) ให้ความหมายของการนิเทศ แบบคลินิกว่าคือกระบวนการสำหรับการสังเกตการสอนในชั้นเรียนที่มีการดำเนินการ อย่างมีระเบียบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู โดยครูและผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนการสอน การสังเกตการสอน และการประเมินแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน และยัง ให้ทัศนะว่าการนิเทศแบบคลินิกนั้นต้องมีลักษณะและวิญญาของการเป็นประชาธิปไตย มากกว่าการใช้อำนาจ จะต้องมีลักษณะจุดศูนย์กลางอยู่ที่ตัวครู (teacher - centered) มากกว่าจุดศูนย์กลางอยู่ที่ตัวศึกษานิเทศก์ (supervisor - centered)

กัลยา ไกรเสม (อ้างถึงในหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

๒๔๒๑ : ๒๔๒๔) เสนอความหมายของการนิเทศแบบคลินิกว่าหมายถึงการและแนวปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียน ตลอดจนโครงการการดำเนินงาน และวิธีการที่จะปรับปรุงการเรียนของนักเรียนโดยการปรับปรุงพฤติกรรมของครู โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลและสัมพันธ์ภาพระหว่างครูและศึกษานิเทศก์เป็นรากฐาน

Glickman กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการศึกษากับการนิเทศการสอนว่า การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องของงาน (task) และพันธกิจ (function) ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนทั่วไป ส่วนการนิเทศการสอน (Instructional Supervision) เป็นเซตย่อยของการนิเทศการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการปรับปรุงงานในชั้นเรียนและกิจกรรมที่ดำเนินในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนโดยตรง สำหรับการนิเทศแบบคลินิคนั้นเป็นเซตย่อยของการนิเทศการสอนดังแผนภูมิ Venn Diagram ที่ Goldhammer, Anderson และ Krajewski ๑๙๕๐ : ๒๐ - ๒๒) ได้เสนอไว้ดังนี้

U หมายถึง การนิเทศทุกชนิด (All type of Supervision)

A หมายถึง การนิเทศการสอน (Instructional Supervision)

B หมายถึง การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision)

เมื่ออยู่นิเทศดำเนินงานด้านบริหารหลักสูตรและการสอนเป็นการนิเทศทุกชนิด แทนด้วยเซต U แต่ต่างงานนั้นเกี่ยวข้องกับการสอนโดยเฉพาะเรียกว่าการนิเทศการสอน แทนด้วยเซต A ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินตามขั้นตอนการนิเทศแบบคลินิกเกี่ยวข้องกันชั้นเรียนโดยตรง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอนในชั้น เป็นเรื่องของการนิเทศแบบคลินิก แทนด้วยเซต B

จากหลายความหมายที่นำเสนอมา จะเห็นว่า การนิเทศแบบคลินิกเป็นการนิเทศที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนโดยตรงและเป็นเซตย่อยที่สุดที่มีความสัมพันธ์กันทั้งการ

นิเทศการสอนและการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการสร้างสัมพันธภาพอันดี เจตคติที่ดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศซึ่งจะส่งผลกระทบไปถึงการนิเทศการสอนและการนิเทศการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้

การนิเทศแบบคลินิคมีหลายรูปแบบ ในที่นี้จะนำเสนอ ๓ รูปแบบ
ควบกัน

รูปแบบที่ ๑ การนิเทศแบบคลินิคตามรูปแบบของ Cogan

ประกอบด้วย ๔ ภูมิภาค (Phase) (อ้างถึงในนิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๔ : ๑๒๔)

ภูมิภาคที่ ๑ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้นิเทศ (establishing the teacher supervisor relationship)

ภูมิภาคที่ ๒ วางแผนการสอนร่วมกันกับครู (planning with the teacher)

ภูมิภาคที่ ๓ การวางแผนยุทธวิธีในการสังเกตการสอน (planning the strategy of observation)

ภูมิภาคที่ ๔ การสังเกตการสอน (observing instruction)

ภูมิภาคที่ ๕ การวิเคราะห์กระบวนการของการเรียนการสอน (analyzing the teaching - learning process)

ภูมิภาคที่ ๖ วางแผนยุทธวิธีในการประชุมนิเทศ (planning the strategy of the conference)

ภูมิภาคที่ ๗ การประชุมนิเทศ (the conference)

ภูมิภาคที่ ๘ การวางแผนการสอนต่อเนื่อง (renewed planning)

รูปแบบที่ ๒ การนิเทศแบบคลินิคตามรูปแบบของ Goldhammer

ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนดังนี้ (อ้างถึงในนิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๔ : ๑๐๑ - ๑๐๒)

ขั้นตอนที่ ๑ การประชุมปรึกษาก่อนการสังเกต (pre - observation conference)

ขั้นตอนที่ ๒ การสังเกตการสอน (observation)

ขั้นตอนที่ ๓ การวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดวิธีการประชุมนิเทศ (analysis and strategy)

ขั้นตอนที่ ๔ การประชุมนิเทศ (supervision conference)

ขั้นตอนที่ ๕ การประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมการณ์เทศ
(postconference analysis)

รูปแบบที่ ๓ การนิเทศแบบคลินิกตามรูปแบบของ Acheson
และ Gall มี ๓ ภูมิภาคดังนี้ (อ้างถึงในนิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๔ : ๑๒๒)

ภูมิภาคที่ ๑ การประชุมปรึกษาหารือกัน (planning conference)

ภูมิภาคที่ ๒ การสังเกตการสอน (classroom observation)

ภูมิภาคที่ ๓ การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback conference)

เทคนิคการนิเทศเชิงเน้นวัตถุประสงค์

(Goal Oriented Supervision)

การนิเทศเชิงเน้นวัตถุประสงค์มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงที่จะให้ครู
ผู้สอนปรับปรุงพฤติกรรมกรรมการสอน (นิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๔ : ๔๑) หลังจาก
จากการค้นพบว่าคนมีปัญหาและความต้องการที่จะปรับปรุงในจุดใด โดยการตั้งเป็น
วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมซึ่งร่วมกันสร้างขึ้นมาจากผู้นิเทศ แล้วจึง
วิเคราะห์ตนเองตามพฤติกรรมย่อยจากวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วิธีดำเนินงานมีขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ครูและผู้นิเทศประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างจุดมุ่งหมาย
หรือวัตถุประสงค์สำหรับการสอนที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์พฤติกรรมที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดย
การแปลงจุดมุ่งหมายเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้

ขั้นตอนที่ ๓ ผู้นิเทศเลือกหาวิธีการเสริมกำลังที่เหมาะสม เพื่อให้
ผู้รับการนิเทศได้ปรับปรุงและพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ ๔ ร่วมกันสร้างตารางกำหนดเวลาสำหรับของมือเสริมกำลัง
และควบคุม เพื่อรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมที่ต้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้อยู่ในระดับ
ที่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้

เทคนิคอื่น ๆ ที่ศึกษานี้เทศก์ควรรำไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนให้
พัฒนาการเรียนการสอน เช่น

- เทคนิคการสื่อความหมาย แยกออกเป็น
 - ก. เทคนิคการเขียนเรื่องราว คำนี้ถึงความชัดเจน แน่นนอน และเหมาะสม
 - ข. เทคนิคการใช้สื่อ เลือกใช้ให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงความ สำเร็จที่มีประสิทธิภาพ
 - ค. เทคนิคการพูด พูดอย่างมีเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง ถูกต้อง เหมาะสมตามกาลเทศะ
- เทคนิคค่านิยมมนุษยสัมพันธ์
- เทคนิคกระบวนการกลุ่ม
- เทคนิคความเป็นผู้นำ
- เทคนิคการวิจัย
- เทคนิคการประชุม
- เทคนิคการจัดเวลาทำงาน
- เทคนิคการบริหารโครงการ
- เทคนิคการควบคุมคุณภาพของงาน

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๓ : ๑๑)

- เทคนิคและศิลปะในการฟัง
- เทคนิคการให้คำปรึกษาหารือ
- เทคนิคการประชุมก่อนการสังเกตการสอนระหว่างครูและผู้นิเทศ

(นิพนธ์ ไทยพานิช ๒๕๒๕ : ๒๕ , ๒๕ และ ๓๕)

แนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

ความหมายของบุคลิกภาพ

Allport (quoted in Hall and Lindzey ๑๙๗๐ : ๒๖๗) ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพ (personality) คือองค์กรเคลื่อนที่ภายในความแตกต่างระหว่างบุคคลของระบบกายจิต (psychophysical systems) ซึ่งตัดสินการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

Maddi (๑๙๖๘ : ๑๐) ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพเป็นเซตของ คุณลักษณะและความโน้มเอียงซึ่งตัดสินความสำนึกและความแตกต่างของพฤติกรรม (เช่น ความคิด ความรู้สึก และอากัปกิริยา) ของมนุษย์ซึ่งมีความต่อเนื่องกัน และอาจหรือไม่อาจทำความเข้าใจได้ง่ายในเรื่องความกดดันทางสังคมและชีววิทยา

คำว่า personality มาจากรากศัพท์ว่า "persona" ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่า หน้ากากหรือหน้าปลอมใช้สวมใส่เวลาเล่นละคร (Frager and Fadiman ๑๙๘๔ : ๖๖) ดังนั้นจากความหมายรวมทั้งความหมายจากรากศัพท์จึงพอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพหมายถึงบุคลิกลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งมีสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นและสามารถรู้ได้โดยวิธีต่าง ๆ เช่น การสังเกต การสำรวจ เป็นต้น และที่เก็บซ่อนไว้ภายใน เช่น ลักษณะอารมณ์ ทัศนคติ เป็นต้น เปรียบเสมือนเป็นหน้ากากของแต่ละคน ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่อาจกล่าวได้ว่าหน้ากากที่สวมใส่นั้นมีความสวยงามเหมาะสม ในทางตรงกันข้ามผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ไม่ดีก็คือผู้ที่สวมหน้ากากที่น่าเกลียดในสายตาของผู้อื่นนั่นเอง

ความสำคัญของบุคลิกภาพต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์

เป็นที่ทราบกันดีว่างานของศึกษานิเทศก์นั้นคือการนิเทศการศึกษา ต้องพบปะกับครูผู้สอน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ส่งเสริม แก้ไขหาคำแนะนำการเรียนการสอนเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ยังมีงานในหน้าที่ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้อีกมาก ซึ่งหากจะไร้แต่ความสามารถและสติปัญญาเท่านั้นคงประสบผลสำเร็จได้ไม่เต็มที่นัก ควรจะต้องมีปัจจัยสำคัญค้ำคูณช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานสัมฤทธิ์ผลนั่นคือปัจจัยค้ำคูณบุคลิกภาพ เพราะศึกษานิเทศก์ต้องเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี

สื่อสารได้อย่างชัดเจนถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในตนเองและต้องสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ เป็นอย่างก็เช่นกัน สามารถปรับตัวได้ดี และควรต้องเป็นบุคคลประเภทเปิดเผยตรงไปตรงมา (ซารี มณีศรี ๒๕๒๔ : ๓๐) คงไม่มีครูคนใดต้องการจะปรึกษาหารือหรือขอคำแนะนำจากศึกษานิเทศก์ที่อารมณ์ฉุนเฉียว หนาคามุกบึ้ง พุดจาชมธุ ขวางโลก พุดฝ่ายเดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้ครูทักข่าง หรือประเภทเก็บตัว แคเซาตอง การศึกษานิเทศก์ที่มีบุคลิกภาพตรงกันข้ามกันที่กล่าวมาแลวอย่างแน่นอน งานของศึกษานิเทศก์เป็นงานที่ใ้ประโยชน์แก่ผู้รับการนิเทศ ดังนั้นบุคลิกภาพที่ดีจึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้สามารถปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง แดสร่างความน่าเชื่อถือ ความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับผู้รับการนิเทศในการที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาการเรียนการสอนให้หมดไป และทำให้ครูยอมรับในตัวศึกษานิเทศก์ ดังที่ สุชา จันทร์เอม (๒๕๒๐ : ๑๒๐) กล่าวว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ดีนับว่าเป็นผู้ประสบผลสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ เพราะบุคลิกภาพเป็นรอยพิมพ์ใจแก่ผู้พบเห็น

ปัจจุบัน ศึกษานิเทศก์ในสายตาของครูเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ ครูไม่ไ้มองศึกษานิเทศก์อย่างผู้ตรวจการ ผู้จับผิดหรือผู้มีอำนาจในการให้โทษให้โทษอีกต่อไป เพราะบทบาทและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานวิชาการซึ่งเป็นงานที่สำคัญที่สุด ซึ่งศึกษานิเทศก์จะต้องใช้ความรู้ความสามารถของคน ในการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลกลุ่มเดียวกันและครูผู้สอนเพื่อใ้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เองตรงกับคุณสมบัติที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๒๔ : ๑) กำหนดว่าศึกษานิเทศก์จะต้องมีบุคลิกลักษณะเหมาะสมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ

ผู้นำคือบุคคลที่มีบทบาทหรืออิทธิพลต่อผู้อื่นในองค์การหรือในหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็ความคิดหรือพฤติกรรมการทำงาน ส่วนการเป็นผู้นำ (Leadership) หรือภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถในการวางแผน การจัดองค์การ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การตัดสินใจและการจูงใจใ้ผู้อื่นปฏิบัติตามเป้าหมายขององค์การ (เอกชัย กิสุขพันธ์ ๒๕๒๔ : ๔๑)

บางคนอาจจะคิดว่า การเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้บริหารเท่านั้นแท้จริง ๆ แลวศึกษานิเทศก์ก็จำเป็นตองมีทักษะการเป็นผู้นำควบเช่นกัน

คิงที่ Kimball Wiles (อ้างถึงในวไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ มปป. : ๗๑, ๘๕) กล่าวว่่าศึกษานิเทศก์ควรมีทักษะด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้คือทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะเรื่องกระบวนการกลุ่ม ทักษะเรื่องการบริหารงานบุคคล และการประเมินผล

คิงได้กล่าวว่่าบุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ตัวอย่างเช่น ขณะเป็นวิทยากรในการประชุมสัมมนาทางวิชาการ สิ่งทีุ่ครูพิจารณาพิจารณาศึกษานิเทศก์เป็นประการแรกอาจได้แก่การแต่งกาย กิริยาท่าทาง และขณะพูดก็อาจประเมินในใจว่่าพูดจริงใจหรือไม่ ใช้ภาษาในการสื่อสารได้ก็เพียงใด เป็นต้น ถ้าเขาคิดว่่าศึกษานิเทศก์ผู้นั้นมีบุคลิกภาพทีุ่ความสนใจในการประชุมย่อมจะมีมากกว่าการคิดว่่าบุคลิกภาพไม่ดี และการยอมรับในตัวของศึกษานิเทศก์ก็ย่อมเกิดมากกว่าเช่นกัน

นอกจากนี้ศึกษานิเทศก์ต้องสามารถจูงใจครูได้เป็นอย่างดี การทีุ่จะให้ครูยอมรับว่่าเรามีปัญหาทีุ่รอการแก้ไขอยู่ก็ต้งรู้จักใช้เทคนิควิธีการนิเทศทีุ่ดี เช่น ใช้เทคนิคการนิเทศทางอ้อมจะได้ผลดีกว่าการนิเทศทางตรง ศึกษานิเทศก์เพียงให้การเสริมแรงและยกย่องครูอย่างจริงใจไม่เสแสร้ง ครูจะยอมรับและใช้วิธีทีุ่เขาเป็นผู้เสนอแนะเองด้วยความเต็มใจและจะมีความรู้สึกทีุ่ดีต่อศึกษานิเทศก์

ศึกษานิเทศก์ควรคำนึงถึงอยู่เสมอว่่าลักษณะงานของคนนั้น นอกจากความรู้ความสามารถแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยทีุ่สำคัญอีกสองประการคือบุคลิกภาพและการเป็นผู้นำ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ เพราะผู้ทีุ่มีลักษณะผู้นำนั้นควรต้งมีปัจจัยด้านบุคลิกภาพประกอบกันไป (Stogdill อ้างถึงในสลิท วงศ์สวรรค์ ๒๕๒๔ : ๒๗๔) อันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าทีุ่

ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theories)

จากการศึกษาเอกสารจิตวิทยาเกี่ยวกับเรื่องบุคลิกภาพหลายเล่มพบว่าการจัดแบ่งทฤษฎีบุคลิกภาพมีความใกล้เคียงกันทั้งการเรียกชื่อกลุ่ม และนักทฤษฎีทีุ่จัดเข้าไว้ในแต่ละกลุ่ม แต่เนื่องจากทฤษฎีบุคลิกภาพมีมากมายหลายทฤษฎี ไม่สามารถนำเสนอดีกัทั้งหมด ในทีุ่นี้จึงนำเสนอคามทีุ่ศิริโสภาคย์ บุรพาเกษะ (๒๕๒๕ : ๒๓๖ - ๒๔๑)

ข้อเสนอไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีบุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ซิกมันด์ ฟรอยด์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากทางด้านหลักการของความไร้สำนึก (Unconscious) ซึ่งบางครั้งบุคคลทำอะไรโดยไม่รู้สึกรู้ว่าที่ตัวเองทำลงไปเพราะตนเองมีความต้องการอยากกระทำอยู่แล้ว ฟรอยด์อธิบายบุคลิกภาพของมนุษย์โดยการวิเคราะห์จิต เขาเปรียบเทียบสภาพจิตของมนุษย์เหมือนกับก้อนน้ำแข็งที่ลอยอยู่ในน้ำ อันแบ่งได้เป็นสามส่วนคือ

ก. ส่วนที่ลอยพ้นน้ำ เป็นส่วนที่เผชิญกับสภาพความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อมภายนอก ส่วนของจิตที่เปรียบได้กับส่วนของน้ำแข็งที่ลอยอยู่เหนือน้ำนี้เรียกว่า "จิตสำนึก" (Conscious Mind หรือ Consciousness)

ข. ส่วนที่อยู่ระดับผิวน้ำ เป็นส่วนที่จิตรับเอาประสบการณ์ที่ได้จากการเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอกไว้ และอาจดึงเอาประสบการณ์เหล่านั้นออกมาใช้ได้ ฟรอยด์เรียกส่วนนี้ว่า "จิตกอนสำนึก" (Preconscious Mind)

ค. ส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำ เป็นส่วนที่จิตเก็บประสบการณ์ต่าง ๆ บางอย่างไว้และเก็บฝังลึกไว้จนไม่สามารถที่จะดึงออกมาใช้ได้ แต่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกโดยที่เขาไม่รู้สึกรู้ว่า ฟรอยด์เรียกส่วนนี้ว่า "จิตไร้สำนึก" (Unconscious Mind)

จากแนวคิดดังกล่าว ฟรอยด์ได้นำมาอธิบายบุคลิกภาพของมนุษย์โดยระบบทำงานของจิตทั้ง ๓ ส่วนคือ

๑. อีค (Id) อยู่ในสภาพไร้สำนึก (Unconscious) เป็นส่วนใหญ่ ใ้แก่ความต้องการต่าง ๆ หรือแรงผลักดันต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้

๒. อีโก้ (Ego) อยู่ระหว่างกลางความไร้สำนึก (Unconscious) และความรู้สำนึก (Conscious) อีโก้จะคอยไกล่เกลี่ยระหว่างความต้องการของอีค (Id) กับความต้องการของสังคมหรือข้อห้ามจากส่วนที่สามคือรูปเปอร์อีโก้

๓. ซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego) อยู่ในลักษณะรู้สำนึก (Conscious) เป็นส่วนใหญ่ เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีตามที่สังคมวางเอาไว้ คอยควบคุมอีโก้ (Ego) ไม่ให้กระทำในสิ่งที่ขัดกับความต้องการของสังคม

๒. ทฤษฎีบุคลิกภาพของคาร์ล จุง (Carl Gustav Jung) จะ
เสนอรายละเอียดเป็นหัวข้อต่อไป

๑. ทฤษฎีกลุ่มฟรอยด์ใหม่ (neo - Freudians) นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้นำ
คิดมาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ตัวอย่างนักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้แก่

ฮอร์นี (Caren Horney) เน้นเรื่องความวิตกกังวลเป็นหลักในการ
เข้าใจการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ บุคคลผู้อยู่ในภาวะกระวนกระวายจะหาวิธีจัดการ
กับภาวะซึ่งก่อให้เกิดความวิตกกังวล วิธีการแก้ไขมีหลายอย่างของบุคคลในภาวะวิตกกังวล
นั้นฮอร์นีเรียกว่าความต้องการทางประสาท (neurotic needs) ซึ่งมีอยู่

๑๐ ชนิด แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

- ก. เป็นการมุ่งเข้าหาบุคคล (ด้านความรัก)
- ข. เป็นการหลหนีจากบุคคล (ความอิสระ)
- ค. เป็นการต่อต้านบุคคล (ความต้องการอำนาจ)

เมื่อใดที่บุคคลเกิดปัญหาขึ้นเนื่องจากความต้องการที่ขัดแย้งกัน จะมีความต้องการทาง
ประสาทชนิดใดชนิดหนึ่งดังกล่าวก่อให้เกิดขึ้น

ฟรอมม์ (Erich Fromm) มีความคิดเห็นถึงความสำคัญของอิทธิพลทาง
สังคม มนุษย์มีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม อันจะทำให้เขามีความมั่นคงทาง
อารมณ์ หากแต่ลักษณะความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของสังคมตะวันตกทำให้
บุคคลแยกตัวจากผู้อื่นในครอบครัว ไม่สนใจผูกพันกับบุคคลอื่น

ซัลลิแวน (Harry Stack Sullivan) ได้ตั้งชื่อทฤษฎีของเขาว่า
ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการศึกษาโรคจิต ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของโลก
ทางสังคมที่มีต่อพัฒนาการของมนุษย์ ซัลลิแวนเน้นเรื่องการเรียนรู้ในสังคม ซึ่งเป็น
แนวคิดที่แตกต่างไปจากซิกมันด์ ฟรอยด์และนักทฤษฎีอื่น ๆ ในกลุ่มนี้

๔. ทฤษฎีคุณลักษณะพิเศษ (Trait theories) นักทฤษฎีกลุ่มนี้จะเน้นถึงคุณลักษณะพิเศษบางอย่างของบุคคลที่สามารถมองเห็นได้ชัด

แอลพอร์ท (Gordon Allport) กล่าวว่าบุคคลแต่ละคนจะมีคุณลักษณะพิเศษเป็นของตนเองซึ่งไม่เหมือนกับคุณลักษณะของผู้อื่น

แอลพอร์ทได้แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น ๑๐ ประเภทคือ

- ก. แคลวคลองว่องไว
- ข. มีลักษณะความเป็นชาย
- ค. รักความเป็นอิสระ
- ง. ประสงค์ความสำเร็จเสมอ
- จ. วิทกกังวล
- ฉ. ชอบสังคม
- ช. ชอบสร้างปมเค้น
- ซ. ปรับตัวได้
- ฅ. เกรงขริม
- ฎ. เจ้าอารมณ์

๕. ทฤษฎีลักษณะทางร่างกาย (The Type theories) ถือกันว่าเป็นทฤษฎีบุคลิกภาพชนิดหนึ่งที่แบ่งลักษณะคนออกตามรูปร่าง

ทฤษฎีบุคลิกภาพของคาร์ล จุง (Carl Gustav Jung)

Jung (quoted in Frager and Fadiman ๑๙๕๔ :

๕๔ - ๕๕) ได้เสนอความคิดรวบยอดที่สำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีบุคลิกภาพของเขา ดังนี้

๑. ประเภทของทัศนคติ (The Attitudes) แยกเป็นประเภทเก็บตัว (Introversion) และเปิดเผย (Extraversion) เขาอธิบายว่าไม่มีใครที่จะมีลักษณะเก็บตัวหรือเปิดเผยอย่างแท้จริง บางครั้งการเก็บตัวก็เหมาะสมและบางครั้งการเปิดเผยก็เหมาะสมยิ่งกว่า ไม่มีลักษณะใดดีกว่ากัน ควรจะยึดหยุ่นหรือรับเอาประเภทของทัศนคติที่เหมาะสมที่สุดจะดีกว่า

๑.๑ ประเภทเก็บตัว (Introverts) จะสนใจในความคิดและความรู้สึกของตนเอง อยู่แต่ในโลกของเขา ชอบครุ่นคิด อันตรายอย่างหนึ่งสำหรับคนประเภทนี้คือการหมกมุ่นอยู่แต่ในโลกของเขาจนลืมสัมผัสสิ่งแวดล้อมภายนอกจะกลายเป็นทวากใจลอย

๑.๒ ประเภทเปิดเผย (Extraverts) ชอบสังคมกับบุคคลภายนอกและสิ่งภายนอก รับรู้ในสิ่งที่เห็นไปรอบตัว

๒. หน้าที่ (Functions) Jung แยกแยะหน้าที่ทางจิตวิทยาพื้นฐาน (fundamental Psychological function) ออกเป็น ๔ ประเภทคือ ความคิด (Thinking) ความรู้สึก (Feeling) การมีความรู้สึกที่รวดเร็ว (Sensation) และการหยั่งรู้ (Intuition) แต่ละหน้าที่มีประสบการณ์มาจากลักษณะของประเภทเก็บตัวหรือเปิดเผย ความคิดและความรู้สึกจัดอยู่ในระดับจิตสำนึกพัฒนาแล้ว และเป็นส่วนสำคัญ ส่วนการมีความรู้สึกที่รวดเร็วและการหยั่งรู้จัดอยู่ในระดับต่ำกว่าจิตสำนึกและถูกพัฒนาน้อยกว่า

ความคิด (Thinking) และความรู้สึก (Feeling) เกี่ยวข้องกับลักษณะการตัดสินใจ การใช้ความคิดตัดสินใจเป็นการตัดสินใจที่ใช้เหตุผลเป็นเกณฑ์ แต่การใช้ความรู้สึกเป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกว่าดีหรือเลว ถูกหรือผิด ทกลงไต่หรือไม่ตกลง เป็นลักษณะของการใช้อารมณ์

ส่วนการมีความรู้สึกที่รวดเร็ว (Sensation) และการหยั่งรู้ (Intuition) เป็นวิธีการรับรู้ข่าวสารความรู้ การมีความรู้สึกที่รวดเร็วหมายถึงการพุ่งความสนใจไปที่ประสบการณ์ตรง การรับรู้รายละเอียด ความจริงที่เป็นรูปธรรมซึ่งคนสามารถเห็น สัมผัสดมกลิ่นได้ บุคคลประเภทนี้จะทำงานกับเครื่องมือหรือวัสดุใดผลดีกว่า การหยั่งรู้เป็นวิธีการรับรู้ข่าวสารจากประสบการณ์ที่ผ่านมา จุดหมายในอนาคต และกระบวนการของจิตไร้สำนึก (unconscious processes)

จุง (Jung quoted in Hall and Lindzey ๑๙๗๐ : ๔๒ - ๔๗) อธิบายว่า ego คือจิตสำนึกเกิดขึ้นจากการรับรู้ระดับจิตสำนึก ความจำ ความนึกคิด และความรู้สึกรับผิดชอบต่อความต่อเนื่อง และคามที่คั่นของมนุษย์ ego เป็นศูนย์กลางของจิตสำนึก

ส่วน personal unconscious เป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับ ego ประกอบด้วยประสบการณ์ซึ่งเคยอยู่ในระดับจิตสำนึก แต่ถูกเก็บกัก กักตุน และถูก ลืมหรือถูกละเลย

Complexes เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นหรือกลุ่มของความรู้สึก ความคิด การรับรู้ และความจำซึ่งเกิดขึ้นใน personal unconscious มี nucleus ซึ่งเป็น เหมือนกับแม่เหล็กที่คอยดึงดูดประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าหามัน นอกจากนี้ Jung ยัง กล่าวถึง collective unconscious ว่าเป็นมรดกทางจิตวิทยาที่มนุษย์มีมาตั้งแต่ ก่อเกิดมาเช่นเดียวกับมรดกทางชีววิทยา ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นตัวสำคัญในการตัดสินใจ พฤติกรรมและประสบการณ์ ส่วนประกอบโครงสร้างของ collective unconscious เรียกว่าแม่พิมพ์ (archetype) ซึ่งมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อคือ dominants , primordial images , imagoes , mythological images และ behavior patterns แม่พิมพ์นี้เป็นรูปแบบของความคิดอย่างกว้าง ๆ ซึ่งมี อารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ แบบความคิดนี้เป็นตัวสร้างภาพหรือภาพนิมิตซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะบางอย่างของจิตสำนึกขณะที่มนุษย์ตื่นอยู่มันเป็นสิ่งถาวรที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ ซึ่งถูกถ่ายทอดอย่างสม่ำเสมอมาหลายชั่วอายุคน จึงอาจกล่าวได้ว่า archetypes เป็นโครงสร้างสำคัญของบุคลิกภาพของมนุษย์ ทั้งนี้รวมถึง persona , ego , shadow , anima , animus และ Self ด้วย

Persona เป็นหน้ากากที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของ สังคมและประเพณีและความต้องการภายใน persona เป็นบุคลิกภาพทั่วไปซึ่งแสดง ออกต่อหน้าสาธารณชน ตรงกันข้ามกับบุคลิกภาพส่วนตัว (private personality) ซึ่งเกิดขึ้นเบื้องหลังของสังคม

Jung อธิบายต่อไปถึงบุคลิกภาพด้านความเป็นหญิงในเพศชาย และบุคลิกภาพด้าน ความเป็นชายในเพศหญิงว่า archetype เพศหญิงในผู้ชายเรียกว่า anima ส่วน archetype เพศชายในผู้หญิงเรียกว่า animus ดังนั้นผู้หญิงอาจกลายเป็นผู้ชายหาก อยู่ท่ามกลางผู้ชายตลอดอายุของเธอ และท่านองเดียวกันผู้ชายก็อาจกลายเป็นผู้หญิงได้ เช่นกัน

shadow ประกอบด้วยสัญชาตญาณของสัตว์ซึ่งมนุษย์ได้รับมาจากการวิวัฒนาการ

จากชีวิตขั้นต่ำ ซึ่งรับนิคชอบต่อการปรากฏของจิตสำนึก พฤติกรรมของความคิด ความรู้สึก การกระทำที่ไม่น่าพึงพอใจ

Self แรกที่เคียวจุงอธิบายว่า Self เทียบได้กับบุคลิกภาพทั้งหมด แต่ภายหลังเขาอธิบายว่า Self เป็นจุดกึ่งกลางของบุคลิกภาพซึ่งล้อมรอบด้วยระบบอื่น ๆ ทั้งหมด Self ยี่ระบบเหล่านั้นเข้าด้วยกันและจัดแยกบุคลิกภาพด้วยเอกภาพ คุลยภาพ และเสถียรภาพ Self เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต

การวัดบุคลิกภาพ

Adams (อ้างถึงในปราโมทย์ เกษอัมพร ๒๕๒๒ : ๑๖) ให้ความเห็นว่า การจะบรรยายบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลทำได้ ๒ วิธีคือ

๑. วิธีวัดทางจิตวิทยา (Psychometric Approach) ซึ่งจะพยายามที่จะคาดคะเนแต่ละลักษณะบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยแบบสอบถามบุคลิกภาพ (Personality or Questionnaire Inventory) วิธีโปรเจกทีฟ (Projective Techniques) ซึ่งอาจใช้วิธีสัมพันธ์หรืออาศัยข้อชี้ว่าประวัติ

๒. วิธีทางคลินิก (Clinical Approach) ซึ่งใช้การสังเกต สัมภาษณ์ และเทคนิคอื่น ๆ ที่ได้จากแนวทางที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของแต่ละคน ปัญหาและความขัดแย้งของแต่ละคน

Freeman กล่าวว่าบุคลิกภาพเป็นผลรวมของการเปลี่ยนแปลงและการรวมกันของลักษณะในตัวบุคคลตามโครงสร้างทางจิตหรือระบบการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การแสดง (Actions) ท่าทาง (Postures) คำพูด (Words) ทัศนคติ (Attitudes) และความคิดเห็นเกี่ยวกับโลกภายนอก และได้แบ่งวิธีการประเมินบุคลิกภาพออกเป็นประเภทใหญ่ ๓ ประเภทดังนี้

๑. แบบมาตราประมาณค่า (Rating Scales) ใช้ประมาณค่านิยมทางสังคม ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ สถานภาพในกลุ่ม ความชอบไม่ชอบ เป็นการสะท้อนให้เห็นความรู้สึกของผู้ประมาณค่าต่อบุคคลหนึ่ง ๆ โดยใช้ผู้ตัดสินมากกว่า ๑ คน ผู้ตัดสินมากเท่าไรความแม่นยำก็จะมีมากขึ้นและจะลดความคลาดเคลื่อนลงด้วย

๒. รายการสำรวจบุคลิกภาพ (Personality Inventories) เป็นแบบสอบถามสำหรับประมาณค่าตัวเอง ซึ่งไม่เฉพาะแต่พฤติกรรมที่เปิดเผยแต่รวมถึงความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ต่อคนอื่น และสิ่งแวดล้อม เป็นการประเมินผลจากการพิจารณาตนเอง

๓. โปรเจกทีฟ เทสต์ (Projective Tests) มีหลายแบบ ได้แก่ ภาพ (Pictures) หยดหมึก (Ink blots) ประโยคที่ไม่สมบูรณ์ (Incomplete Sentence) ความสัมพันธ์ของคำต่าง ๆ (Word Association) การเขียนและการวาดรูป (Writing and drawing) ฯลฯ เพื่อที่จะเลือกคำตอบซึ่งแสดงถึงโครงสร้างบุคลิกภาพส่วนตัว ความรู้สึก ค่านิยม เจตนาารมณ์ ลักษณะการปรับตัว เป็นการฉายให้เห็นบุคลิกภาพภายในโดยดูจากการตีความและการสร้างสรรค์ซึ่งไม่สามารถจะไขรายการสำรวจได้

แบบสำรวจตัวเอง (Preference Survey)

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยเรียกว่าแบบสำรวจตัวเอง ซึ่งเป็นการวัดบุคลิกภาพแบบใช้รายการสำรวจบุคลิกภาพ ให้ผู้ตอบแบบสำรวจประมาณค่าตัวเอง ไม่เฉพาะแต่พฤติกรรมที่เปิดเผยแต่รวมถึงความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ต่อคนอื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการประเมินผลจากการพิจารณาตนเอง ผู้ตอบแบบสำรวจจะต้องตอบแบบสำรวจโดยการให้คะแนนให้ตรงกับความเป็นจริงในตัวเองมากที่สุด จึงจะสามารถนำมาวิเคราะห์ประเภทของบุคลิกภาพของเขาได้อย่างถูกต้อง ในทางตรงข้ามหากผู้ตอบแบบสำรวจไม่ให้คะแนนตรงกับความเป็นจริงแล้วก็ไม่สามารถวิเคราะห์ให้ตรงกับประเภทของบุคลิกภาพที่แท้จริงของเขาได้

แบบสำรวจตัวเองนี้ นิพนธ์ ไทยพานิช (๒๕๒๔) ได้ยึดถือแนวคิดของ Carl Jung จากหนังสือ Psychological Types เพื่อศึกษาถึงชนิดของการตัดสินใจรวมทั้งได้ศึกษาเอกสารอื่น ๆ ที่อธิบายถึงจิตวิทยาเชิงวิเคราะห์ของ Jung ซึ่งอธิบายโดย Jolande Jacobi, Mogar และ Kiersey and Bates แล้วนำมาประยุกต์เป็นแบบสำรวจตัวเองเพื่อใช้ประโยชน์ทางการนิเทศการศึกษาโดยตรง จุดมุ่งหมายคือต้องการให้ผู้นิเทศครูจักตัวเองและประเภทของบุคลิกภาพของ

ตนเองให้ดียิ่งขึ้น จากความเชื่อที่ว่าแบบฉบับของบุคลิกภาพนี้เองที่มีอิทธิพลในการกำหนด พฤติกรรมการนิเทศของผู้นิเทศ และพฤติกรรมการนิเทศต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจตลอด เวลา การกิจของผู้นิเทศมักจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วิจารณ์ซึ่งเป็นหน้าที่(function) ของศึกษานิเทศก์โดยตรง เขาจึงยึดแนวคิดของ Jung ไว้ทั้งหมดและอธิบายเพิ่มเติม ถึงแบบที่นิยมใช้ในการตัดสินใจ นำมาจัดเป็นมิติ ๔ คู่ดังนี้

มิติคู่ที่ ๑ ประเภทของทัศนคติ (Attitude types) แบ่งเป็นคนเงี้ยว ที่ชอบครุ่นคิดสิ่งภายในใจของตนเองหรือเก็บตัว (Introvert or Internal) กับคนเปิดเผย คนที่ชอบเอาใจใส่กับสิ่งภายนอก (Extrovert)

มิติคู่ที่ ๒ การรับรู้ความเป็นจริง (Reality Perception) แบ่งเป็น คนที่มีสัญชาตญาณการรับรู้ซึ่งบังเกิดขึ้นในใจตนเอง มีความสามารถในการหยั่งรู้ (Intuition) กับการมีความรู้สึกและการรู้ที่รวดเร็ว (Sensory)

มิติคู่ที่ ๓ การพิจารณาตัดสินต่อสิ่งที่รับรู้ แบ่งเป็น การใช้ความคิด (Thinking) เป็นเครื่องมือในการพิจารณาตัดสินใจ กับการใช้ความรู้สึก (Feeling) เป็นเครื่องมือในการพิจารณาตัดสินใจ

มิติคู่ที่ ๔ แบบนิยมที่ใช้กระทำในการพิจารณาตัดสินใจ (เป็นมิติคู่ที่เพิ่มเติมลงไป) แบ่งเป็น การรับรู้ (Perceiving) กับการตัดสินใจ (Judgmental)

ในแบบสำรวจตัวเองดังกล่าวจะมีรหัสข้อความอยู่ ๑๒ คู่ด้วยกัน (ดูรายละเอียดทั้งหมดของแบบสำรวจตัวเองจากภาคผนวก)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจบุคลิกภาพของศึกษานิเทศก์โดยตรงยังไม่ปรากฏเท่าที่พบเป็นงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องบุคลิกภาพของบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา เจ้าหน้าที่ธนาคาร นักศึกษาวิชาเอกพลศึกษา เป็นต้น จะมีส่วนเกี่ยวข้องมาถึงบุคลิกภาพของศึกษานิเทศก์เพียงเล็กน้อย ซึ่งก็มีใช้เป็นการสำรวจบุคลิกภาพโดยตรง หากแต่เป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์ อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยดังกล่าวนี้ว่ามีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษ

อยู่ไม่น้อย

วีระชาติ นักสอน (๒๕๒๔) ทำการวิจัยเรื่อง "คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัด ในความคิดเห็นของครูใหญ่และครูผู้สอน ในเขตการศึกษา ๔" เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัดด้านการปฏิบัติ ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความประพฤติ ศีลธรรมจรรยา ผลการวิจัยด้านบุคลิกภาพของศึกษานิเทศก์จังหวัดพบว่าครูใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง ๑๖ ข้อ ระดับปานกลาง ๒ ข้อ ครูผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง ๑๕ ข้อ และระดับปานกลาง ๓ ข้อ

สุภรณ บัญญูชอุท (๒๕๒๖) ทำการวิจัยเรื่อง "คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์อำเภอตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูระดับประถมศึกษา" เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถาม ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านบุคลิกภาพ พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นว่าศึกษานิเทศก์อำเภอควรมีความขยันขันแข็งและกระตือรือร้นในการทำงาน

เบญจพร ปรีชพันธ์ (๒๕๒๘) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษามุขลิกภาพของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย" เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบทดสอบ The Maudsley Personality Inventory ผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพชอบแสดงตัวและมีอารมณ์ที่มั่นคง ซึ่งเป็นลักษณะที่เหมาะสมกับลักษณะงานของฝ่ายบุคคล

จากงานวิจัยสองเรื่องแรก เห็นได้ว่าตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนนั้นศึกษานิเทศก์จำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่ดี จึงจะเหมาะสมกับการเป็นศึกษานิเทศก์และงานในหน้าที่ ส่วนการวิจัยของเบญจพร ปรีชพันธ์ ซึ่งทำการวิจัยบุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลของธนาคารและพบว่าบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับงานที่คองคคือ ประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ตลอดเวลา ส่วนศึกษานิเทศก์ก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับการนิเทศตลอดเวลาของการนิเทศเช่นกัน ดังนั้นศึกษานิเทศก์ก็ควรจะมีบุคลิกภาพที่เป็นในทิศทางเดียวกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล